

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни

«Конституційне право»

обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти

26 Цивільна безпека 262 Правоохоронна діяльність

за темою – *Конституційно-правовий статус глави держави*

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 р. № 8

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 (протокол від 18.08.2023 № 8).

Розробник: професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Коломієць Ю. М.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри конституційного і муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Зубенко Г. В.
2. Доцент кафедри конституційного і міжнародного права факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент Логвиненко Є. С.

План лекції:

1. Поняття та види глави держави. Порядок заміщення посади глави держави.
2. Функції та компетенція глави держави.
3. Припинення повноважень глави держави.
4. Конституційно-правовий статус Президента України.

Рекомендована література

Основна:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (із змін.). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 р. № 396-IX (із змін.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>
3. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр>
4. Коломієць Ю. М. Державне право зарубіжних країн. Загальна частина: навч. посібник. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 211 с.
5. Конституції зарубіжних країн: Навч. посіб. / Авт.-упоряд.: В. О. Серьогін, Ю. М. Коломієць, О. В. Марцеляк та ін. / За заг. ред. В. О. Серьогіна. Харків: Видавництво «ФІНН», 2009. 664 с.
6. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 554 с.
7. Конституційне право України: підручник. Ужгород: ВД «Гельветика», 2018. 461 с.
8. Конституційне право: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2017. 358 с.
9. Конституційне право: підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.
10. Конституційні засади сучасного державотворення: навч. посіб. у питаннях і відповідях. Харків: Право, 2017. 303 с.
11. Панкевич О. З. Державне право зарубіжних держав: підручник. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 259 с.
12. Порівняльне конституційне право: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 327 с.
13. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права: рекомендовано МОН України / за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 628 с.
14. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн: академічний курс. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 461 с.

Додаткова:

1. Андрусів Л. М. Техніко-юридичні правила оприлюднення нормативно-правових актів Президента України. *Приватне та публічне право*. 2020. № 1. С. 3–7.

2. Грішин О. Історична роль і місце Президента в системі органів державної влади сучасної України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. Т. 2. № 78. С. 9–13.

3. Задорожня Г. В., Задорожний Б. Ю. Нормотворча компетенція глави держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2017. Вип. 42. С. 40–43.

4. Коломієць Ю. М. Проблема конституційного регулювання промудрації законів Президентом України. *Конституція України: ціннісний вимір 25-річного досвіду державотворення та правотворення* : Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23 червня 2021 р.) / КНУ ім. Т. Шевченка. Київ, 2021. С. 221–224.

5. Марчук М. І., Коломієць Ю. М. Компетенція Президента Республіки Польща щодо охорони її суверенітету, незалежності і територіальної цілісності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 326–330.

6. Павлюх О. А. Роль президента як глави держави в організації державної влади: Україна і світ. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3–4 (12–13). С. 28–34.

7. Цимбалістий Т. Інститут імпідменту в системі конституційно-правової відповідальності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 2. С. 51–55. URL: <http://appj.tneu.edu.ua/index.php/appj/article/view/138>.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. <http://archive.nbuv.gov.ua/> – офіційний сайт Національної бібліотеки імені Вернадського.

2. <http://portal.rada.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.

3. <http://www.ccu.gov.ua> – офіційний сайт Конституційного Суду України.

4. <http://www.president.gov.ua/> – офіційне інтернет-представництво Президента України.

5. <http://www.rainbow.gov.ua> – офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України.

Текст лекції

1. Поняття та види глави держави. Порядок заміщення посади глави держави.

Глава держави – це конституційний орган і водночас вища посадова особа держави, що представляє державу ззовні і всередині країни, символ державності народу. В сучасному світі – це монарх у монархії чи президент у республіці. Головна відмінність між ними в порядку заміщення посади глави держави.

У сучасних спадкоємних монархіях посада глави держави заміщається в порядку престолонаслідування. Він встановлений або в тексті конституції держави (Бельгія, Іспанія, Нідерланди), або в окремому тексті, складовій частині конституції (Данія, Швеція, Великобританія).

Зараз використовуються три основні системи престолонаслідування:

- 1) *салічна* – посаду глави держави може займати тільки особа чоловічої статі;
- 2) *кастильська* система – при відсутності прямих спадкоємців – чоловіків, королівський престол може зайняти і жінка;
- 3) *датсько-шведська (скандинавська)* система – престол можуть успадковувати як чоловіки, так і жінки в порядку старшинства.

Король, що законно успадковував посаду глави держави, виконує свої обов'язки довічно. Однак у конституціях більшості європейських монархій передбачена можливість відсторонення монарха від виконання своїх обов'язків у випадку виявлення нездатності до управління державою. Як правило, після того, як монарх буде здатний виконувати свої обов'язки, він може бути відновлений у своїх правах. В усіх цих випадках відповідне рішення приймає парламент.

Як виняток, порядок заміщення посади монарха може передбачати і його обрання.

Питання про заміщення вакантної посади глави держави вирішує родина вибулого монарха. Новим монархом може бути обраний будь-який член родини – не обов'язково старший син. Відповідно до арабської, мусульманської традиції посаду глави держави ні в якому разі не може зайняти жінка. Обраний монарх здійснює свої повноваження довічно.

У Малайзії та ОАЄ, які є федеративними державами, існує виборна монархія. Глава держави – монарх – обирається терміном на 5 років монархами областей (князівств) із свого середовища.

Отже, спадковість посади монарха є загальним, але не абсолютним правилом порядку заміщення посади монарха. Головна особливість процесу заміщення посади монарха – це та обставина, що в ньому не бере участь народ чи його представники. У той же час участь народу чи представницького органа завжди має місце в процесі заміщення посади президента при республіканських формах правління. Посада президента завжди виборна і його повноваження обмежені визначеним терміном, за винятком президентів деяких єдиновладних республік.

Порядок виборів (обрання) президента. Президенти при республіканських формах правління обираються населенням країни шляхом прямих або непрямих виборів.

Існують різні **способи обрання президента:**

- 1) всенародне голосування;
- 2) голосування спеціальної колегії виборців;
- 3) голосування в парламенті;
- 4) обрання президента спеціальною виборчою колегією, яка створюється на основі парламенту.

Позапарламентський спосіб обрання президента характерний для президентських та напівпрезидентських (змішаних) республік, парламентський спосіб – для парламентських республік.

Прямі вибори президента характерні для президентських і частини змішаних республік (наприклад, Фінляндія); в окремих випадках прямі президентські вибори проводяться в парламентських республіках (наприклад, в Австрії). При виборах президента використовуються ті ж процедури, що і при виборах депутатів парламенту. Вибори відбуваються по територіальних виборчих округах на основі загального, рівного, прямого виборчого права при таємному голосуванні. Порядок виборів президента звичайно передбачений окремими виборчими законами, загальні положення встановлюються конституціями.

Непрямі вибори президента (голосування спеціальної колегії виборців). Такі вибори передбачені в США. Кожен штат США у встановленому його законодавчими зборами порядку обирає виборців у кількості, рівній загальному числу сенаторів (членів верхньої палати парламенту – Конгресу США – від кожного штату по 2 особи) і представників (депутатів нижньої палати парламенту), яких цей штат має право посилати в Конгрес. Призначена колегія виборців у кожному штаті бере участь у виборах президента США.

Обрання президента парламентом (Угорщина, Чехія, Туреччина, Греція). Для першого тура виборів необхідна кваліфікована або абсолютна більшість голосів, але враховуючи значну кількість кандидатів, такий результат має місце дуже рідко. В наступних турах вимоги знижуються, але належність кандидатів до різних партій призводить до того, що проводиться 10-15 турів.

Обрання президента спеціальною виборчою колегією, яка створюється на основі парламенту. В ФРН Федеральний президент обирається Федеральними зборами, до складу яких входять члени бундестагу (нижньої палати парламенту) і рівна їм кількість представників від ландтагів земель. Обраним вважається кандидат, який отримає абсолютну більшість голосів.

2. Функції та компетенція глави держави.

Конкретні повноваження глави держави залежать від тієї чи іншої форми правління. Незалежно від форми правління глава будь-якої держави, як монарх, так і президент, здійснює представницькі функції, помилування злочинців, найчастіше є головнокомандуючим збройними силами, бере участь у законодавчому процесі.

При цьому представницькі функції полягають у тому, що глава держави представляє державу усередині країни і за кордоном. Усередині країни він від імені держави проводить нагородження, присвоює почесні звання. На міжнародній арені акредитує послів іноземних держав і призначає послів в інші країни; веде міжнародні переговори і підписує міжнародні договори.

Участь глави держави в законодавчому процесі полягає у тому, що глава держави, як правило, підписує закони, прийняті парламентом, має право вето, є суб'єктом законодавчої ініціативи.

Важливі повноваження має глава держави у сфері державного управління. Ці повноваження можна розшифрувати так: глава держави, так чи інакше, бере участь у призначенні уряду й у його відставці, тобто у формуванні виконавчої влади. Це право може бути реальним або номінальним.

Повноваження глави держави, які є практично в будь-якого глави держави, – це право видання різних нормативних і ненормативних (які мають персональний характер) актів. Право видання актів – самостійна діяльність (функція) глав держави, тому що їхні акти за природою мають підзаконний характер. У низці випадків акти виконавчої влади, у тому числі акти глави держави, можуть мати законодавчий характер.

Важлива група повноважень належить главі держави у сфері правосуддя або в судовій сфері. До них належить призначення на вищі судові посади, хоча це може бути віднесене також до сфери державного управління.

Є важлива група відносин, які йменують повноваженнями глави держави у сфері особистого статусу. Йдеться про повноваження, що стосуються окремих громадян. Це нагородження орденами й медалями, присвоєння різних звань, надання громадянства.

У ряді країн законодавство надає главі держави право запровадження або призначення надзвичайного стану. Таким чином, можна виокремити групу повноважень, які можна назвати повноваженнями у сфері надзвичайних ситуацій, або надзвичайними повноваженнями глави держави.

3. Припинення повноважень глави держави.

Варто зупинитися на питанні про відсторонення глави держави від посади. Оскільки монарх – це довічна посада, то відсторонення його практично неможливе за винятком тих випадків, коли монарх через душевну хворобу або фізичне нездоров'я не може виконувати свої функції. У цих випадках є інститут регентства, коли призначають кого-небудь із провідних політичних діячів регентом (тобто опікуном), і він виконує функції глави держави або при хворому й недієздатному монарху, або при малолітньому. У деяких випадках парламент може прийняти рішення про відсторонення монарха від влади або це питання вирішує династія, королівська родина на пропозицію законодавчих органів чи за спільним рішенням законодавчої і виконавчої влади.

Щодо президента, то найчастіше стосовно них згадують процедуру імпідменту. Імпідмент – це усунення глави держави (президента) від влади за допущені порушення конституції, закону, які-небудь правопорушення, тобто за вчинення дій, не сумісних із високою посадою глави держави. Слово «імпідмент» – англійський термін, що з'явився ще наприкінці XIV ст. і називав вищих посадових осіб британської монархії, до яких застосовувався осуд. Термін запозичили американці, і вони внесли цю процедуру в конституцію. Президент США, наприклад, може бути підданий процедурі імпідменту у випадку вчинення зради, хабарництва або іншого тяжкого злочину. Процедuru імпідменту здійснює парламент – Конгрес США. Нижня

палата – палата представників – порушує справу і розглядає конкретні обставини, а потім ухвалює рішення щодо винності, виступаючи як суд присяжних. Конгресмени вирішують голосуванням, чи винний президент. Якщо провину президента підтвердить нижня палата, то справу розглядатиме Сенат під головуванням глави Верховного суду.

Для того щоб «затвердити статті імпідменту», необхідна проста більшість голосів палати представників, а рішення про осуд приймається 2/3 голосів членів сенату, тільки в цьому випадку президент усувається від влади. Якщо сенатори не наберуть 2/3 голосів, президент залишається на посаді.

Інші конституції також передбачають варіанти притягнення глави держави до відповідальності. Такий порядок у Конституції Франції. Справа про правопорушення, вчинене главою держави, розглядається в обох палатах парламенту, обидві палати повинні підтвердити обвинувачення 2/3 голосів. Потім формулу обвинувачення розглядатиме Верховний суд.

Аналогічні процедури встановлено конституціями інших країн. Процедуру імпідменту, наприклад, було реалізовано в Бразилії. У результаті імпідменту за допущені правопорушення в 1995 р. був усунутий від влади президент Фернандо Коллор де Мелло.

У разі дострокового припинення президентом своїх повноважень їх виконують віце-президент (якщо така посада є), голова однієї з палат парламенту або всього парламенту (у разі, якщо парламент однопалатний), голова уряду. Повноваження особи, яка виконує обов'язки президента, обмежені і носять тимчасовий характер.

4. Конституційно-правовий статус Президента України.

За Конституцією, Президент України є главою держави і виступає від її імені (ч. 1 ст. 102). У структурній організації Української держави Президенту належить особливе місце, оскільки він уособлює державу, виступає від її імені й забезпечує узгоджене функціонування всього державного механізму. Президент України структурно не належить до жодної з гілок влади, однак функціонально тяжіє до виконавчої, маючи значні важелі впливу на всі ланки державного апарату.

Президент України – це загальнодержавний, представницький, виборний, одноособовий, постійно діючий орган державної влади, який визнається главою держави.

Ознаки інституту Президента України:

- загальнодержавність означає, що його компетенція поширюється на всю територію України;
- представницькість означає, що він офіційно уповноважений представляти інтереси України;
- виборність вказує на те, що зайняти пост Президента України можна виключно на підставі прямих, загальних, рівних виборів шляхом таємного голосування;

- одноособовість означає, що інститут Президента України представлений однією особою, яка наділена державно-владними повноваженнями, тобто правом приймати нормативно-правові акти;

- постійна дія означає, що він виконує свої повноваження на постійній основі, тобто отримує матеріальну винагороду за здійснення наданих йому Конституцією та законами України повноважень. Крім того, дія інституту президентства в Україні не обмежена часовими рамками.

Президент України обирається на 5 років громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні. Обрання однієї особи на більш як два терміни поспіль не допускається.

Президентом України може бути обраний громадянин України, який на день проведення виборів досяг віку 35 років, має право голосу, постійно проживає в Україні протягом останніх 10 років та володіє державною мовою.

Новообраний Президент вступає на пост не пізніш як через 30 днів після офіційного оголошення результатів виборів, з моменту складення присяги народів на урочистому засіданні Верховної Ради. Президент, обраний на позачергових виборах, складає присягу в 5-денний строк після офіційного оголошення результатів виборів.

Президент України не може мати іншого представницького мандата (іншими словами, не може бути народним депутатом України, депутатом місцевої ради тощо).

Президент України не може обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, не може займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю, не може входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку.

Новообраний Президент України вступає на пост з моменту складення присяги українському народові. Місце складення присяги – урочисте засідання Верховної Ради України.

При обранні на строкових виборах Президент України складає присягу не пізніше ніж через тридцять днів після офіційного оголошення результатів виборів.

У разі обрання на позачергових виборах Президент України складає присягу не пізніше ніж через п'ять днів після офіційного оголошення результатів виборів.

Приведення Президента України до присяги здійснює Голова Конституційного Суду України.

Конституція України встановила текст присяги Президента України при вступі на пост, однак ні Конституція, ні закони України не вказують, на чому Президент України повинен скласти свою присягу.

Президент України має виконувати свої повноваження тільки особисто і не може передавати їх іншим особам або органам. Президент України не може мати іншого представницького мандата, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, а також займатися іншою

оплачуваною або підприємницькою діяльністю чи входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку.

Свої обов'язки Президент виконує до вступу на пост новообраного Президента. Проте, Конституція України (ст. 108) передбачає можливість дострокового припинення повноважень Президента в разі: 1) відставки; 2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я; 3) усунення з поста в порядку імпічменту; 4) смерті.

Відставка Президента України охоплює таку послідовність дій:

1. Заява Президента про відставку;
2. Набуття чинності з моменту проголошення ним особисто цієї заяви про відставку на засіданні Верховної Ради України.

Неможливість виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я:

- 1) повинен бути медичний висновок;
- 2) має бути письмове подання Верховного Суду України(за зверненням Верховної Ради України);
3. Питання розглядається на засіданні Верховної Ради України;
4. Рішення про припинення повноважень має бути прийняте більшістю від її конституційного складу.

Слово «імпічмент» походить з латинської мови, слово «ігпріш» перекладається як нечестивий, злочинний, мерзотний. У світовій практиці конституціоналізму імпічментом називають спеціальну процедуру обвинувачення вищих посадових осіб держави у вчиненні злочинів чи службових правопорушеннях.

Основні моменти процедури імпічменту:

1. Може здійснюватися у випадках:
 - вчинення ним державної зради;
 - вчинення іншого злочину.
2. Питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту ініціюється більшістю від конституційного складу Верховної Ради України.
3. Для проведення розслідування Верховна Рада України створює спеціальну тимчасову слідчу комісію, в складі якої є спеціальний прокурор і слідчі.
4. Висновки і пропозиції тимчасової слідчої комісії розглядаються на засіданні Верховної Ради України.
5. За наявності підстав Верховна Рада України не менше двох третин від її конституційного складу приймає рішення про звинувачення Президента України.
6. Конституційним Судом України перевіряються матеріали справи на предмет отримання його висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про імпічмент.

7. Верховний Суд України дає висновок про те, що в діяннях, в яких звинувачується Президент України, є ознаки державної зради або іншого злочину.

8. Верховна Рада приймає рішення про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту не менше трьох четвертих від її конституційного складу.

Президент України не може передавати свої повноваження іншим особам або органам.

Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає *укази і розпорядження*, які є обов'язковими до виконання на території України.

У разі дострокового припинення повноважень Президента України виконання його обов'язків на період до обрання і вступу на пост нового Президента України покладається на Голову Верховної Ради України.

Голова Верховної Ради України в період виконання ним обов'язків Президента України не може здійснювати низку повноважень.

Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає *укази і розпорядження*, які є обов'язковими до виконання на території України. Акти Президента України, видані в межах повноважень, передбачених пунктами 5, 18, 21, 23 ст. 106 Конституції України, потребують контрасигнації: вони скріплюються підписами Прем'єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання.

Укази і розпорядження Президента України мають підзаконний характер: вони видаються на основі Конституції та законів України.

Указ – це правовий акт глави держави, який видається з найважливіших питань, віднесених до його компетенції. Укази можуть мати як нормативний, так і ненормативний (правозастосовний характер). Нормативні укази стосуються до невизначеного кола фізичних та юридичних осіб і мають довгострокову дію. Ненормативні укази мають індивідуальне значення.

У Положенні про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України, затвердженому Указом Президента України від 15 листопада 2006 р. № 970/2006, визначається, що Указами Президента України оформляються:

- нормативні акти Президента України, тобто акти, розраховані на постійну чи багаторазову дію; рішення Президента України щодо призначення та звільнення з посад керівників відповідних державних органів, установ та організацій;
- скасування актів Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, рішень голів місцевих державних адміністрацій;
- нагородження державними нагородами, присвоєння почесних звань України;
- присвоєння вищих військових звань, вищих дипломатичних рангів, інших вищих спеціальних звань і класних чинів;

- встановлення президентських відзнак і нагородження ними;
- прийняття до громадянства України і припинення громадянства України, надання притулку;
- помилування;
- тлумачення прийнятих Президентом України актів.

Розпорядження – ненормативний акт глави держави, який має індивідуальний організаційний характер. Згідно з зазначеним Положенням розпорядженнями Президента України оформляються:

- доручення Кабінету Міністрів України міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади;
- рішення з оперативних, організаційних і кадрових питань, а також із питань роботи Адміністрації Президента України;
- призначення представників від України для участі в роботі міжнародних форумів, у переговорах із представниками (делегаціями) іноземних держав;
- призначення уповноважених Президента України для представлення інтересів Президента України у відповідних державних органах, установах, організаціях тощо;
- рішення про проведення заходів за сприяння (під патронатом) Президента України.

Проекти указів і розпоряджень Президента України готують і вносять Кабінет Міністрів України, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади в межах своєї компетенції, центральні органи громадських організацій України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, Глава Адміністрації Президента України, радники Президента України, структурні підрозділи Адміністрації Президента України.

Укази і розпорядження на підпис Президентів України подає Глава Адміністрації Президента України.

Проекти актів Президента України потребують контрасигнації – вони мають бути завізовані (скріплені підписами) відповідно керівниками органів, посадовими особами, які їх готують і подають. Зокрема, проекти актів Президента України, що надходять від Кабінету Міністрів України, подаються з візами Прем'єр-міністра України, а в разі його відсутності – відповідного Віце-прем'єр-міністра України, а також керівників міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. До проекту має подаватися список посадових осіб, які його завізували, підписаний Міністром Кабінету Міністрів України або його заступником.

Проекти актів Президента України, що надходять від міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, подаються з візами їхніх керівників і керівників інших заінтересованих органів Главі Адміністрації Президента України.

Проекти указів Президента України нормативного характеру мають погоджуватись у Міністерстві юстиції України, а пов'язані з витрачанням фінансових, інших матеріальних ресурсів – відповідно з Міністерством

фінансів України або Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України.

Ядро конституційно-правового статусу Президента становлять норми Конституції України, які визначають функції та повноваження глави держави.

Функції та повноваження, що належать згідно з Конституцією України виключно Президенту складають прерогативу глави держави.

Основні функції Президента як глави держави визначені в ст. 102 Конституції України. Так, Президент є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Як гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, Президент наділяється особливими повноваженнями. Він забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави; очолює Раду національної безпеки і оборони України; приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України тощо.

Здійснюючи функцію гаранта додержання Конституції України, Президент наділений правом законодавчої ініціативи, що дозволяє йому порушувати питання щодо реалізації конституційних положень, приведення чинного законодавства відповідно до Конституції України. Президент користується виключним правом вносити до Верховної Ради законопроект про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України та призначати Всеукраїнський референдум для затвердження цих змін.

Забезпечуючи додержання Конституції України, Президент може накладати вето на закони, прийняті Верховною Радою, направляє до Конституційного Суду України звернення щодо встановлення конституційності законів та інших актів Верховної Ради, скасовує акти Кабінету Міністрів України та акти Ради Міністрів Автономної Республіки Крим.

Виступаючи гарантом прав і свобод людини та громадянина, Президент реалізує свою конституційну функцію шляхом здійснення свого права законодавчої ініціативи. Видає *укази*, які передбачають захист прав і свобод людини та громадянина, окремих категорій населення; приймає в разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану; оголошує в разі необхідності окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації тощо.

Повноваження Президента для зручності аналізу можна систематизувати за такими групами:

1. *Представницькі повноваження* – повноваження із представництва держави у внутрішньо- та зовнішньополітичних відносинах:

- представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України;

- приймає рішення про визнання іноземних держав;

- призначає та звільняє глав дипломатичних представництв України в інших державах і при міжнародних організаціях;
- приймає вірчі і відкличні грамоти дипломатичних представників іноземних держав;
- підписує закони України про ратифікацію міжнародних договорів України;
- забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави;
- звертається з посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України;
- призначає представника Президента України в Автономній Республіці Крим.

2. Повноваження Президента по відношенню до Верховної Ради та в сфері законодавчої влади.

Президент та Верховна Рада здійснюють різні конституційні функції і компетенція Президента не конкурує з компетенцією парламенту. Конституція України, керуючись принципом розподілу влад, чітко розмежовує сфери їх повноважень. Одночасно Президент згідно з Конституцією є суб'єктом законодавчого процесу і здійснює повноваження по відношенню до Верховної Ради та в сфері законодавчої влади, а саме:

- користується правом законодавчої ініціативи у Верховній Раді;
- підписує та офіційно оприлюднює закони, прийняті Верховною Радою;
- накладає суспензивне (відкладальне) вето щодо прийнятих Верховною Радою законів з подальшим поверненням їх на повторний розгляд Верховної Ради;
- призначає Всеукраїнський референдум щодо змін Конституції України відповідно до статті 156 Конституції, проголошує Всеукраїнський референдум за народною ініціативою;
- призначає позачергові вибори до Верховної Ради України в строки, встановлені цією Конституцією;
- припиняє повноваження Верховної Ради України, якщо протягом тридцяти днів однієї чергової сесії пленарні засідання не можуть розпочатися.

3. Повноваження Президента у сфері виконавчої влади. Не входячи безпосередньо до виконавчої гілки влади,

Президент, водночас, наділяється Конституцією України досить широкими повноваженнями по відношенню до Кабінету Міністрів та інших органів виконавчої влади, які характеризують його «особливі зв'язки» з виконавчою владою, «верховне» положення Президента по відношенню до органів виконавчої влади. Так, Президент:

- призначає за згодою Верховної Ради України Прем'єр-міністра України; припиняє повноваження Прем'єр-міністра України та приймає рішення про його відставку;

- приймає відставку Кабінету Міністрів України;
- призначає за поданням Прем'єр-міністра України членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, а також голів місцевих державних адміністрацій та припиняє їхні повноваження на цих посадах;
- утворює, реорганізовує та ліквідує за поданням Прем'єр-міністра України міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади;
- за поданням Кабінету Міністрів призначає на посаду і звільняє з посади голів місцевих державних адміністрацій;
- скасовує акти Кабінету Міністрів України та акти Ради Міністрів Автономної Республіки Крим.

4. *Повноваження Президента у сфері судової влади.* Згідно з принципом розподілу влад та незалежності судів

Президент не може втручатися в діяльність судових органів, проте він активно взаємодіє з цими органами, здійснюючи при цьому певні установчі функції. Це виявляється в його повноваженнях, пов'язаних з формуванням органів судової влади, зокрема Президент:

- призначає третину складу Конституційного Суду України;
- утворює суди у визначеному законом порядку;

Крім установчих повноважень, у сфері судової влади Президент виконує окремі квазісудові функції, тобто здійснює помилування.

5. *Повноваження Президента у сфері національної безпеки, оборони та військової політики.*

Основним суб'єктом забезпечення безпеки є держава, яка здійснює відповідні функції через діяльність органів державної влади. Як глава держави, Президент здійснює у цій сфері повноваження:

- є Верховним головнокомандувачем Збройних сил України;
- призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних сил України, інших військових формувань;
- здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави;
- очолює Раду національної безпеки і оборони України, яка згідно зі ст. 107 Конституції України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України;
- вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та приймає рішення про використання Збройних сил України в разі збройної агресії проти України;
- приймає відповідно до закону рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України;
- приймає в разі необхідності рішення про введення в Україні або в окремих її місцевостях надзвичайного стану, а також оголошує окремі

місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації з подальшим затвердженням цих рішень Верховною Радою України.

Президент України не може передавати свої повноваження іншим особам або органам.